

CD-ROM

BEMUTATÓ

OMIKK CIKK adatbázis 1998-IV.

OMIKK CIKK adatbázis [Elektr.dok.] : 1998-IV. / Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár ; szoftver Parity Kft. - Bibliográfiai adatbázis. - [Bp.] : OMIKK, [1998]. - 1 számítóg. opt. lem. (CD-ROM) : szín. ; 12 cm.

Működési környezet: IBM PC 286, CD-ROM lejátszó, 4 Mbyte RAM, MS-DOS, Windows 3.1 vagy Windows95 ill. Windows NT, egér ajánlott. - Az adatok forrása a Windows „Névjegy” képernyő. - Időszakosság: negyedévenként. - Előbb: OMIKK Adatbázisok

ISSN 1417-4391 : 30.000.- Ft/év

1. Tesztelési környezet

40 Mhz 80486, 4 Mb RAM, 4x CD-ROM olvasó, DOS 6.22, Windows 3.1 valamint
166 Mhz Pentium, 16 Mb RAM, 24x CD-ROM olvasó, DOS 6.22, Windows 3.1

Win'95 és NT környezetben külön nem teszteltem, de csak a telepítőprogramban van eltérés a Windows 3.1 verzióhoz képest.

2. Általános értékelés

Az adatbázis fontos bibliográfiai információforrás műszaki, természettudományos és közgazdasági szakkönyvtárak számára, de nagyobb közkönyvtárakban is hasznos lehet, mert magyar hetilapokat és szakmagazinokat is feldolgoz, továbbá cégadatokat is tartalmaz. A hazai kiadványok körét illetően részben átfedés van a PRESSDOK és az ECONINFO adatbázisokkal, és néhány nagy külföldi szakkönyvtárakkal, de több magyar folyóiratot kizárólag csak a CIKK CD-ROM dolgoz fel, és az is fontos szempont, hogy az OMIKK az adatbázisban szereplő valamennyi publikációból vállal másolatküldést, fordítást, vagy tömörítvényt készítést. Sajnos, az adatbázis-kezelő és a keresőfelület tökéletlensége

és tervezési hibái miatt a kiadvány jelenlegi formájában csak nagyon kényelmetlenül használható könyvtári környezetben gyors és hatékony szakirodalom-kereséshez, s a megszokottól eltérő megoldások miatt megtanulása is nehézkes. Az adatbázisnak van egy (fizetős) internetes változata is, valamivel kényelmesebb Web-felülettel.

(<http://www.omikk.hu/scripts/omikkweb/cikk.exe>)

3. Számítástechnikai értékelés

Az OMIKK CIKK egyike a legelső magyar bibliográfiai CD-ROM kiadványoknak. Készítői kezdettől fogva a MicroISIS adatbázis-kezelőt használják egy átalakított, egyszerű DOS-os kezelőfelülettel. Később készült hozzá egy Windows felület is, amely azonban nagyon gyenge volt, így a következő frissítésnél visszatértek a DOS változathoz. Az 1997-IV. számú lemeztől kezdve pedig egy új, Windows 3.1, Win'95 és NT alatt működő kezelőprogramot is mellékelnek, melyet a Parity Kft. készített és időnként továbbfejleszt. Általánosságban elmondható, hogy mindkét program elég gyors, magáról a CD-ROM-ról is futtatható, és nem támaszt túlzott igényeket a számítógépes környezettel szemben. Viszont a MicroISIS korlátai nagyon erősen meglátásznak a DOS és a Windows változatban egyaránt, és ezt tovább súlyosbítja egy sor tervezési és programozási hiba.

A DOS kezelőprogramot magáról a CD-ről lehet indítani, külön telepítés nem szükséges. Indításkor és kilépéskor néha kiír egy-egy ijesztő „File not found” vagy „Directory not empty” hibaüzenetet, de ez a program működését nem befolyásolja. A jelenség oka valószínűleg az, hogy a program az ideiglenes állományokat egy – sajnos nem változtatható nevű – C:\OMIKKTEMP alkönyvtárba teszi, majd kilépéskor megpróbálja törölni. Egyébként ugyanide kerülnek a lemezre mentett találatok is

egy – szintén nem átnevezhető és ezért mindig felülíródó – CIKK.TXT állományba. Az indításhoz használható ISIS.BAT betölt egy 852-es billentyűzetkezelő programot is, ami a Scroll Lock gomb megnyomásával kapcsolható ki és be. Erről a lehetőségről csak a lemez tokjában levő betétlap tájékoztat, a program Segítség funkciója nem, vagyis a távoli felhasználók nem értesülnek róla. Nyomtató konfigurálására nincs lehetőség, ha a printer nem a 852-es kódtábla szerint dolgozik, akkor a nyomtatás eredménye szinte olvashatatlan. Szerencsére lehet fájlba nyomtatni, így van lehetőség az utólagos átkódolásra.

A Windows 3.x telepítőprogram a Windows alatt megszokott installálási procedúrával teszi fel a kezelőprogramot (kb. 1.6 Mbyte) a merevlemezre és hozza létre a szükséges alkönyvtárat és ikonokat. Dicséretes, hogy ugyanilyen rendesen le is törli őket, ha a „Telepítés megszüntetése” feliratú ikonra kattintunk. Súlyos hiba viszont, hogy a kiadványnak ennél a tesztelt verziójánál a telepítőprogram rosszul készíti el a keresőszoftver ikonjához tartozó parancssort („D:\db\szó” paramétert ír „D:\db\szó” helyett), így a keresőrendszer több érdekes hibaüzenet után végül nem indul el. (A Windows NT telepítőprogram még ennyit sem tesz, a felhasználónak magának kell létrehozni a megfelelően paraméterezett „shortcut”-ot, vagyis parancs-ikont.) A program leírását tartalmazó OMIKK.HLP fájl pedig egyszerűen nem másolja fel a telepítő a winchesterre, így annak ikonjára kattintva a szintén érdekes „Ez a file nem a Windows Súgóhoz készült” üzenet jelenik meg. Ezeket a hibákat egy hozzáértő természetesen „kézzel” könnyen korrigálhatja, de egy laikus számára használhatatlanná teszik a kiadványt. A felrakott (vagy a törölt) állományok listáját sajnos nem lehet meg tudni. Egyébként telepítés nélkül, közvetlenül a CD-ről is futtatható az OMIKK.EXE nevű kezelőprogram. Az adatbázis és a TEMP directory elérési útvonalát egy

IRUNIN.INI fájlban tárolja a program, így ezek – ha nem is menüből vagy a telepítőprogramból – de legalább kézzel átírhatók, szemben a DOS változattal.

Súlyosabb hibajelenséget a tesztelés ideje alatt nem tapasztaltam. A DOS kezelőprogram értelmes hibaüzenet nélkül elszállt néha, ha keresés közben az ideiglenes állományok miatt betelt a winchester vagy ha kevés volt a szabad memória. Utóbbi esetben a Windows változat (szintén hibaüzenet nélkül) egyszerűen nem jeleníti meg, vagy nem nyomtatja ki a találatokat. A bonyolultabb, nagyobb halmazokat eredményező vagy csonkolásos keresések elég lassúak, és ráadásul nem lehet őket leállítani. Ugyanez igaz a találatok táblázatos listázására és lemeze mentésére, ami még a gyors Pentiumon is elég lassúnak tűnt. Ennek valószínűleg az adatbázis-kezelő primitív tárolási formátuma az oka.

4. A kezelőfelület értékelése:

Röviden összefoglalva: sajnos, a DOS és a Windows kezelőfelület egyaránt nagyon gyenge, a CD-ROM adatbázisok „őskorát” idézi, az azóta elterjedt és megszokott kényelmi funkciók és szabványos megoldások nélkül. Ez sokat levon a kiadvány értékéből, az adatbázis építésébe fektetett sok munkának csak egy töredéke hasznosul a rosszul megtervezett kezelőprogramok miatt.

Mindkét felületnél először egy nagyméretű grafikus kép töltődik be, mely nemcsak hogy indokolatlanul lassítja a kezelőprogram elindulását, hanem a Windows változat esetében a megjelenő JPEG kép kifejezetten rossz minőségű és semmilyen plusz információt nem hordoz.

A DOS kezelőfelület lényegében egyetlen menü és egy keresőképernyő. A menünek csak 3 pontja

van, de abból is hibás az egyik. A felhasználó ugyanis nem jön rá, hogy a „Nyomtatás” menüpont alatt van a találatok lemeze mentésére szolgáló funkció is. A Segítség menüpont egy nagyon szűkszavú, strukturálatlan és szedett-vedett leírást tartalmaz a program fontosabb funkcióiról (az adatbázis tartalmáról pedig semmit nem közöl!), és csak lefelé lehet benne lapozni. A program használata közben nem kérhető segítség, csak a kezdőmenüre való visszalépéssel (ilyenkor a beírt keresőkérdés, illetve a kijelölt találati lista törlődik). A keresőképernyőn is van egy kis segítség és néhány példa a keresőkifejezés megfogalmazásához, de egy laikus felhasználónak teljesen érthetetlen az egész. A keresésnél a Boole operátorok használhatók, továbbá jobbról lehet csonkolni, de nem a megsokott jelekkel (AND OR NOT *), hanem az ISIS saját speciális karaktereivel (* + ^ \$). Korábbi találati halmazokra is lehet hivatkozni (#sorszám), de hogy hogyan lehet megtudni egy régebbi halmaz sorszámát, az sehonnan sem derül ki. (A TAB gombbal egyszer vissza lehet hozni a korábbi keresőkérdéseket.) A kereshető mezők indexállományai megnézhetők és a kezdőbetűk beírásával az index kívánt részére lehet ugrani. Viszont itt is csak lefelé lehet lapozni, és ha megnyomjuk a PageUp gombot vagy az F5-tel kinagyítjuk az ablakot, akkor megint az index elején találjuk magunkat, a korábban beírt kezdőbetűknél. Ez rendkívül kellemetlen jelenség, és ráadásul egy figyelmeztető sípszó is megszólal (akárcsak a programból való kilépéskor), ami könyvtári környezetben különösen zavaró. Az F5 gombbal kinagyított ablakban az indexek többsége kék háttéren kék színnel (vagyis láthatatlanul) jelenik meg. Ha a találati halmaz 1000-nél több tételt tartalmaz, a program nem hajlandó megjeleníteni, így a felhasználónak – bár a program felszólítja rá – nincs módja arra, hogy valamilyen szűkítési feltételt találjon ki néhány rekord megtekintése után. A találati listából egyenként lehet kijelölni a nyomtatni vagy letölteni

kívánt rekordokat (egy 999 elemű találati halmaznál ez elég unalmas). Ha véletlenül kilépünk a találati listából, akkor a program mindent elfelejt, és kezdhethjük előlről az egész keresést. Nyomtatni és menteni csak egyetlen formátumban lehet, ami a teljes rekordot kiírja, rendkívül pazarló, többsoros módon, lapdobásokkal megtűzdelve. A letöltött találatok mindig egy CIKK.TXT nevű állományba kerülnek, kérdés nélkül felülírva a fájl korábbi tartalmát. Mindezek a súlyos tervezési hibák gyakorlatilag lehetetlenné teszik az adatbázis DOS-os változatának szolgáltatását nyilvános könyvtári gépeken.

A Windows kezelőfelületnél már több menü és képernyő van, de itt is hiányoznak fontos funkciók és bizonyos dolgok pedig még rosszabbul működnek, mint a DOS verzióban. A keresőablak egy fokkal áttekinthetőbb és több segítséget nyújt, de ez is törlődik minden keresés után, és ezután már csak a teljes kifejezés hívható elő, aminek módosítása a keresőnyelv szintaxisának pontos ismeretét igényli. Nem igazán érthető, hogy a dokumentumtípusok kódjait miért nem oldották fel a menüben – hogy mit jelent az ONAL vagy a TANA, az csak akkor derül ki, ha a ki/bekapcsolható gombokon rajta hagyjuk egy darabig az egérkurzort. Semmilyen egyéb beállítási lehetőség (szín, ablakméret, nyomtatási és megjelenítési formátum stb.) nincs. A legnagyobb hiba egyébként, hogy a találati címlistát mutató „Táblázatos” nevű ablakban nem lehet kijelölni a menteni vagy letölteni kívánt rekordokat. Csak kitörölni lehet egyes tételeket, de ez rendkívül hosszadalmas, mert a kurzor minden törlés után a lista legelejére ugrik, ami egy több száz tételes találati halmaz esetén órákig tartó idegesítő procedúrát jelent. Ráadásul a teljes rekordot mutató, érthetetlen nevű „Szöveges” ablakban még ez a törlési funkció sem működik, pedig általában csak a teljes rekord megnézése után lehet eldönteni, hogy szükség van-e rá. A kijelölési funkció hiánya miatt a

Windows kezelőfelület komoly szakirodalom-kérésre használhatatlan. Nyomtatni csak egymás utáni találati rekordokat lehet, a letöltés pedig max. 100 rekordra van korlátozva, ami lehetetlenné teszi, hogy a felhasználó legalább egy szövegszerkesztővel tudjon válogatni egy letöltött nagyobb találati halmazból. Itt is csak egyetlen, nagyon rosszul tervezett output formátum van. Viszont lehet HTML formátumban is menteni, ami jó ötlet. Szintén jó, hogy szükség esetén egér nélkül, a billentyűzettel is lehet vezérelni a programot (igaz, hogy pl. a nagyon fontos „Kulcslista” az Alt-Shift-L gombbal hívható elő, amire nem könnyű rájönni, és a „Keresés” menüben nem is működik ez a funkció). A Súgó kicsit bővebb, mint a DOS változatban, de nem tartalmaz keresési példákat (helyette bonyolult magyarázatok vannak a műveleti jelek használatáról), és tele van helyesírási hibákkal („a találati halmaz tételi” vagy „a CIKK Adatbázis kezelőprogramja”) illetve nehézkes, magyartalan mondatokkal.

5. Tartalmi értékelés

A CD-ROM neve félrevezető, mert folyóiratcikkek mellett kb. 25 ezer egyéb rekord is van az adatbázisban (szabványok, könyvek, cégadatok stb.), de sem a borítóról, sem a kezdő képernyőről vagy a segítő szövegekből nem derül ki, hogy valójában mit is tartalmaz ez a kiadvány! A felhasználónak tehát semmilyen fogalma sincs arról, hogy milyen információk vannak és milyenek nincsenek benne az adatbázisban. Csak a CIKK adatbázis Web lapjáról (<http://www.omikk.hu/scripts/omikkweb/cikk.exe>) lehet megtudni, hogy több mint 4000 időszaki kiadványt, valamint az OMIKK által beszerzett könyveket és egyéb ENSZ és EU dokumentumokat dolgoznak fel a készítői (jelenleg kb. 300 ezer bibliográfiai rekord van a CD-n). Ezenkívül az adatbázis mintegy 1400 magyar cég adatait is tartalmazza 'Ki mit

gyárt, szolgáltató típusú rekordok formájában. Az egyes rekordok magyar nyelvű címfordítást, többszintű magyar nyelvű tárgyszó-rendszert tartalmaznak a bibliográfiai adatok mellett. Arra vonatkozóan, hogy a feldolgozott folyóiratok mely évfolyamai és milyen teljességgel kerülnek be az adatbázisba, itt sincs semmi információ. Az adatbázist negyedévenként frissítik, az első komolyabb adatbevitel 1993-ban volt, évente 30-60 ezer új rekorddal bővül. A cégszótár többsége – úgy tűnik – 1997 első negyedévében került be, tehát az érvényességük már nem garantálható, a frissítés gyakoriságára nincs utalás.

Nyelv szerinti keresésre (érthetetlen módon) nincs lehetőség, helyette a folyóiratok esetében a kiadó országnál lehet a „magyar” és az „egyéb” között választani, de ez sem sokat ér, mert a magyar kiadású lapok között rengeteg nyilvánvalóan külföldi is van (pl. a londoni „Journal of Thermal Analysis”) és fordítva: magyar folyóiratok kerültek az „Egyéb” kategóriába (pl. „Magyar Iparművészet”). Ez nem csak szépséghiba, hanem komoly találatvesztésekhez vezet. Más mezők tartalma is hibás vagy hiányos, amiről könnyen meg lehet győződni a – szintén ügyetlenül elnevezett – „Kulcslista” gomb megnyomása után az index végére ugorva, illetve egy \$ beírásával a kereső űrlap egyes mezőibe. Így például kiderül, hogy bár az adatbázisban most 5981 (TANA kódú) konferencia-rekord van, de csak 5208-nál van évszám. A folyóirat címére való szűkítést a nem következetes rövidítés nehezíti. Pl. a „Journal of Aerosol Science” három különböző írásmóddal szerepel az indexben. A folyóiratcímek az első 26 karakter szerint vannak indexelve, ez például a „Journal of the American...” kezdetű címek esetében túl kevés.

A rekordoknál a kb. 40-féle osztályozási kód mellett kötött és szabad tárgyszavak segítik a tematikus keresést. Ezek száma kellően bőséges és lát-

szik, hogy hozzáértő szakemberek készítették a tárgyszavazást. Tezaurusz nincs, ezért az általános értelmű és a speciális tárgyszavak egyenrangúan, ugyanabban a mezőben vannak. Ez gyakran túl sok hamis találatot eredményez. Sajnos, nincs olyan mező, amellyel a szabad és kötött tárgyszavakban (és esetleg a címben) egyszerre keresni lehetne. A „WWW” például 1995 első feléig csak szabad tárgyszó volt, majd átkerült a kötöttek közé, de a korábban felvitt rekordoknál nem másolták át a kötött tárgyszavakat tartalmazó mezőbe. (Érdekes egyébként, hogy van egy 1979-es(!) dátumú publikáció is a WWW-ről. Az ilyen nyilvánvaló adatrögzítési hibákat az index lista megtekintésével igazán könnyű lenne felfedezni és javítani.)

6. Javaslatok

Az OMIKK CIKK adatbázis megérdemelné, hogy ennyi idő után végre egy tisztességes (grafikus) kezelőfelület készüljön hozzá, amivel hasznosulni tud az építésébe fektetett rengeteg munka. Ez lehetne akár a jelenlegi Web változat egy továbbfejlesztett formája is, amit CD-ről, de egy WWW-klienssel kellene használni (megoldva a platformfüggetlenség kérdését is egyben). Az ISIS adatbázis-kezelő korlátait és lassúságát – a CD-ROM-on való publikálás előtt – egy másik adatformátumba való áttöltéssel lehetne megkerülni. Át kellene vizsgálni az adatbázis tartalmát is: javítani a nyilvánvaló rögzítési hibákat, egységesíteni a tárgyszórendszert és esetleg egy hierarchiát kialakítani az egyes fogalmak között, és pontosabban definiálni a feldolgozni kívánt dokumentumok körét. A cégszótár beépítése első látásra jó ötlet, de a kevés és gyorsan elavuló adat miatt ez a kiadvány sohasem lesz versenyképes a valódi cégszótárakkal (pl. CD-Cégszótár). És végül: jelentősen javítani kell a dokumentáció és a segítő képernyők tartalmát és minőségét.

Drótos László